

6

Vårgårda IK spelar i sorgband för sin döda kamrat.

Foto: NIKLAS MAUPOIX

10

Arbetsmiljöverket har fått minskade anslag och flyttar till mindre lokaler.

Foto: DANIEL ROOS

Texter: MIKAEL FÄRNBO

DA GRANSKAR ARBETSMILJÖN

Var slår döden

Dödsolyckorna ökar. Fler än 60 människor dog på jobbet förra året – samtidigt bantas Arbetsmiljöverket med en tredjedel.

Nygifte Samir Terzic, 30 år, klämdes ihjäl i en maskin. På företaget hade säkerhetsbristerna varit kända i åratal.

Vi har kartlagt säkerheten på Sveriges samtliga arbetsplatser. Läs hela listan.

Är det här platsen för nästa olycksfall? Österbybruks sågverk rankas som en av Sveriges farligaste arbetsplatser.

Foto: JONAS LINDSTEDT

Sveriges 14 farligaste arbetsplatser

Österbybruks såg AB
▶ Läs mer om sågverket i Östhammar (bilden) på sidan 11.

Emanuelsson, Christer
▶ Gård med 90 mjölkkor, Vänersborg

UP Däck Aktiebolag
▶ Däckverkstad, Uppsala

O S Björkman & Co AB
▶ Byggvaruhus, Gotland

Tvetaverket
▶ Återvinningscentral, Södertälje

Resta Sverige AB
▶ Sopåkare, Stockholm

Albinssons verkstads AB
▶ Galvaniseringsverkstad, Uppsala

Jansson o Eriksson åkeri AB
▶ Åkeri, Åmål

Norrbys familjehem HB
▶ Ungdomsvård, Gotland

Nordiska i Motala AB
▶ Möbel- och heminredningsaffär, Askersund

Sävjaskolan
▶ Högstadieskola, Uppsala

Rickard Mohss Ur & guld AB
▶ Urmakare, Kiruna

Västerås flyttningsbyrå AB
▶ Flyttfirma, Västrås

Kungsängstorg gruppboende
▶ Gruppboende, Uppsala

Dagens Arbete har fått fram listan genom en körning i Arbetsmiljöverkets databas SARA. Av 330 002 företag fick dessa sämst betyg.

till nästa gång?

Spelare nummer elva SAKNAS PÅ PLAN

Spelarna i Vårgårda IK bär sorgband runt högerarmarna för att hedra minnet av sin döda kamrat. Samir Terzic klämdes ihjäl i en maskin på företaget Sundolitt i somras.

Foto: NIKLAS MAUPOIX

De väcks av telefonen. Ute är det redan ljust trots att klockan inte ens slagit sex. Det är varmt i rummet. Sommaren står i högblom. Båda ligger vakna en stund innan han går upp och svarar.

Orden i andra änden är glasklara, obevekliga. De går inte att missförstå. Ändå är det första han säger: ”va?”. Och han får höra det en gång till, trots att orden redan ringer i öronen och kommer att fortsätta ringa långt efter att han lagt på luren.

Efteråt kommer de önska att de aldrig fått det där samtalet. De kommer att prata med svaga röster, skaka på huvudena och stirra i taket. De kommer att gråta. Efteråt önskar de att de kunde vrida tiden tillbaka. Men efteråt är allting för sent.

Spelare nummer elva saknas på Tånga Hed. Han har lämnat ett öppet sår mellan nummer tio och tolv och ett stort gap i hjärtat på kamraterna i Vårgårda IK. I dag tar laget emot IFK Emtunga i fotbollens division fem, mellersta.

Sommaren har bleknat till höst och när molnen skymmer solen drar isvindarna över fotbollsplanen. Ett hundratal åskådare har slutit upp och det säljs korv och lotter. Ute på planen värmer spelarna upp.

Samir Terzic hann vara pappa i ett och ett halvt år och äkta man i en vecka.

Vid sidlinjen står tränaren Börje Hansson i sin träningsoverall.

– Han var som en pappa för många av de yngre spelarna.

Börje skakar på huvudet och blicken förlorar sig i fjärran.

Det är svårt att hitta orden. Börje Hansson försöker med ”orättvist, ofattbart, onödigt”. Som om världen är en ond spegelbild av hur den egentligen borde vara. En värld där Samir Terzic fortfarande lever.

Larmet till polisen kom klockan 04.55 den fjärde juli. En man hade hittats fastklämd i en maskin på företaget Sundolitt i Vårgårda. När ambulanspersonal kom till platsen fanns det inget att göra. Mannen var död och hade troligen avlidit ganska snabbt.

Samir Terzic hann vara pappa i ett och ett halvt år och äkta man i en vecka. Han hann leva femton år i Bosnien och femton år i Sverige. Han hann bli fotbollslegend i Vårgårda IK och göra 37 mål under en säsong. Men Samir Terzic hann inte se sitt andra barn födas eller åka med sin fru på bröllopsresa. Inte heller spela klart säsongen.

DAJAN04-11 7 08-12-12 15.44.57

Tre centimeter. Per-Arne ”P-A” Holmberg visar mellan tummen och pekfingret. Så stort var mellanrummet där hans smalben satt fastklämda i maskinen på Sundolitt för två år sedan.

– Jag var ju chockad, kände inte så mycket, men när jag såg blodet blev jag skraj. Herregud, tänkte jag, jag vill inte förblöda.

Vi sitter i en skinnsoffa i P-A:s vardagsrum i en hyreslänga i Vårgårda. Längs väggarna står ett antal bokhyllor med uppemot tusen dvd-filmer sorterade i 46 kategorier, allt från action till western. P-A är en samlare.

Huden på smalbenen är transplanterad från låret och ser ut som ett enda stort ärr.

»När jag såg blodet blev jag skraj.«

Han har genomgått tre smärtsamma operationer.

P-A berättar hur han öppnade gallergrinden runt maskinen och gick in. Hur han tog för givet att maskinen var strömlös och hur han satte sig på ett lyftbord för att komma åt.

Men maskinen var inte strömlös och när P-A bröt en fotocell höjdes bordet och klämde ihop hans smalben. Tre centimeter.

– Jag skrek rätt häftigt.

En sommarnatt två år senare öppnar Samir Terzic en dörr i gallret kring en annan maskin på Sundolitt. Området borde blivit strömlöst, men maskinen är fortfarande igång. Samir tar ett steg in, maskinen rör sig och klämmer fast hans bröstkorg mot dörrkarmen.

När P-A fick höra talas om olyckan gick en kall kåre längs ryggen.

– Det är svårt att förstå att man inte åtgärdade alla brister efter min olycka. Det känns sjukt att någon ska behöva dö innan någonting händer.

Säkerhetsbristerna på Sundolitt var ingen hemlighet. Många visste att det bara var att promenera rakt in till maskinerna medan de fortfarande var i gång. Det fanns till och beskrivet i prydliga rapporter. Men ingen reagerade, inte arbetsledning, inte skyddsombud. Inte förrän efteråt.

Spelare nummer elva saknas på Tånga Hed. Men hans namn skymtar på sorgbanden runt spelarnas högerarmar.

I omklädningsrummet hänger ett porträtt av ”Sampa”. ”Jag har aldrig sett honom så lycklig som tiden innan han dog”, säger fotbollstränaren Börje Hansson.

Inför årets säsong drog Samir Terzic i gång en satsning. Laget skulle upp i fyran. Med tre matcher kvar är drömmen fortfarande levande. När första bollen rullar in bakom Emtungas målvakt knyter Dino Palalija näven i luften.

Kort därefter gör han en frilägesräddning. Den blir matchavgörande.

I omklädningsrummet är stämningen hög. Samirs plats står tom. Ett porträtt hänger ensamt på väggen.

Dino ler när han talar om honom. Men när det kommer till olyckan slocknar blicken. Han minns samtalet som väckte dem i somras. Hur det gjorde honom fysiskt illamående. Det kändes overkligt: ”ofattbart”.

Upprepade säkerhetsbrister på Sundolitt

STRÖMBRYTARE UR FUNKTION 1

▶ **Den 17 maj 2006** gjorde företagshälsovården en riskanalys av maskin BM2. De påpekade risk för allvarliga klämskador eftersom en gallersektion var uppskruvad vilket möjliggjorde inträde medan maskinen var i gång.

▶ **Två år senare** hade ingenting hänt. Gallersektionen var fortfarande uppskruvad när en arbetsmiljöinspektör besökte företaget den 4 juli 2008. Maskinen belades med omedelbart förbud.

STRÖMBRYTARE UR FUNKTION 2

▶ **Den 24 november 2006** klämde Per-Arne Holmberg sina smalben mellan ett lyftbord och ett transportband. Området var inte strömlöst trots att en grind stod öppen.

▶ **Den 15 december krävde** Arbetsmiljöverket i ett inspektionsmeddelande att strömbrytaren ska omfatta hela området.

DAJAN04-11 8 08-12-12 15.45.06

P-A Holmberg lider fortfarande av skadan han fick på Sundolitt för två år sedan.

”Jag började i Vårgårda för att jag ville spela med Samir. Allt var kul med honom”, säger målvakten Dino Palalija.

Vintern har kommit och frosten har bitit sig fast i gräset på Tånga Hed. På Sundolitt har balkmaskin 1 fått en sprillans ny dörr med flerdubbla säkerhetsanordningar.

– Nu får det baske mig inte hända något mer, säger vd Torbjörn Skånberg.

Han minns morgonen. Chocken. Den glesa morgontrafiken.

Tånga Hed ligger frusen och öde. Spelarna i Vårgårda IK har gått till vintervilan värmda av segern. Efter en rysare mot storkonkurrenten Elmer-Fåglum FK i sista omgången säkrade laget platsen i division fyra.

I duschrummet darrar kaklet fortfarande av segervrålet.

MIKAEL FÄRNBO

STRÖMBRYTARE UR FUNKTION 3

▶ **Den 14 april 2008** gjorde företagshälsovården en riskanalys av maskin BM1. De påpekade risk för allvarliga skador eftersom en dörr på baksidan hade en trasig förregling vilket möjliggjorde inträde medan maskinen var i gång.

▶ **Tre månader senare** hade ingenting hänt. Natten till den 4 juli 2008 klämdes Samir Terzic ihjäl i maskin BM1. Han hade använt dörren på baksidan.

Sundolitt tillverkar isolerings- och förpackningsmaterial av cellplast, även kallat frigolit.

”Vi har inte garderat oss tillräckligt”

Torbjörn Skånberg, vd Sundolitt.

Hur kan två så allvarliga olyckor ske på Sundolitt inom loppet av två år?

– Det är ju svårt att svara på. Jag tycker att olyckorna har ganska olika karaktär. Men vårt skyddsarbete har inte varit tillräckligt bra. Vi har inte garderat oss tillräckligt.

Varför lagades inte den trasiga dörren till olycksmaskinen, BM1?

– Jag såg inte rapporten förrän olycksdagen. Den fanns i skrift men vi hade ännu inte hunnit gå igenom den. Jag kan ju tycka att någon borde ha reagerat på den trasiga förreglingen och meddelat oss tidigare. Vem det skulle ha varit eller varför det inte gjordes kan jag inte svara på i dag. Det får polisens utredning visa.

Hur kan en hel gallersektion stå uppskruvad i två år runt maskin BM2 utan att någon reagerar?

– Så här i efterhand måste jag säga att det är märkligt. Den har ju gått igenom fem eller sex skyddsronder och aldrig varit uppe som en punkt. Det är oskickligt. Det ansvaret får vi alla dela.

Hur reagerade du på dödsolyckan?

– Med bestörtning. Jag blev chockad. Vi blev oerhört drabbade allihop.

Vad ska ni göra för att förbättra säkerheten?

– Vi kan inte längre nöja oss med en förregling. Vi bygger in dubbla eller till och med trippla säkerhetsanordningar.

Fotnot. Sundolitt hamnar på plats 1355 på listan över de farligaste företagen. Dödsolyckan har inte gett utslag i statistiken som är från åren 2005–2007. ▶

DAJAN04-11 9 08-12-12 15.45.18

Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket. Foto: SCANPIX

”Vi kommer att synas mindre”

▶ **Dödsolyckorna har ökat i Sverige de senaste åren. Samtidigt sker besparingar på arbetsmiljöområdet.**
– Det är på företag som Sundolitt som inspektörerna kan göra skillnad, säger Arbetsmiljöverkets generaldirektör Mikael Sjöberg.

I Sverige har en triangel av starka fackförbund, seriösa arbetsgivare och en effektiv inspektionsmyndighet varit en framgångsrik modell för att skapa en, internationellt sett, väldigt god arbetsmiljö, berättar Mikael Sjöberg.

Om det klickat i ett hörn av triangeln har de andra kunnat agera och upprätthålla säkerheten för arbetstagaren. På Sundolitt reagerade varken fack eller arbetsgivare.

– Det kallar vi högriskarbetsplatser. Det är dit vi vill nå ut, säger Mikael Sjöberg.

Men i framtiden blir det färre inspektioner. Sedan 2006 har Arbetsmiljöverket bantats med en tredjedel.

– Skillnaden är att vi kommer synas mindre ute på arbetsplatserna. Om vi förut svarade: ’jag kommer i morgon’, svarar vi oftare nu: ’jag kommer nästa måndag’, säger Mikael Sjöberg.

De senaste åren har regeringen gjort kraftiga besparingar på arbetsmiljöområdet. Förutom Arbetsmiljöverket har Arbetslivsinstitutet lagts ned och stödet till LO:s skyddsombudsutbildningar slopats.

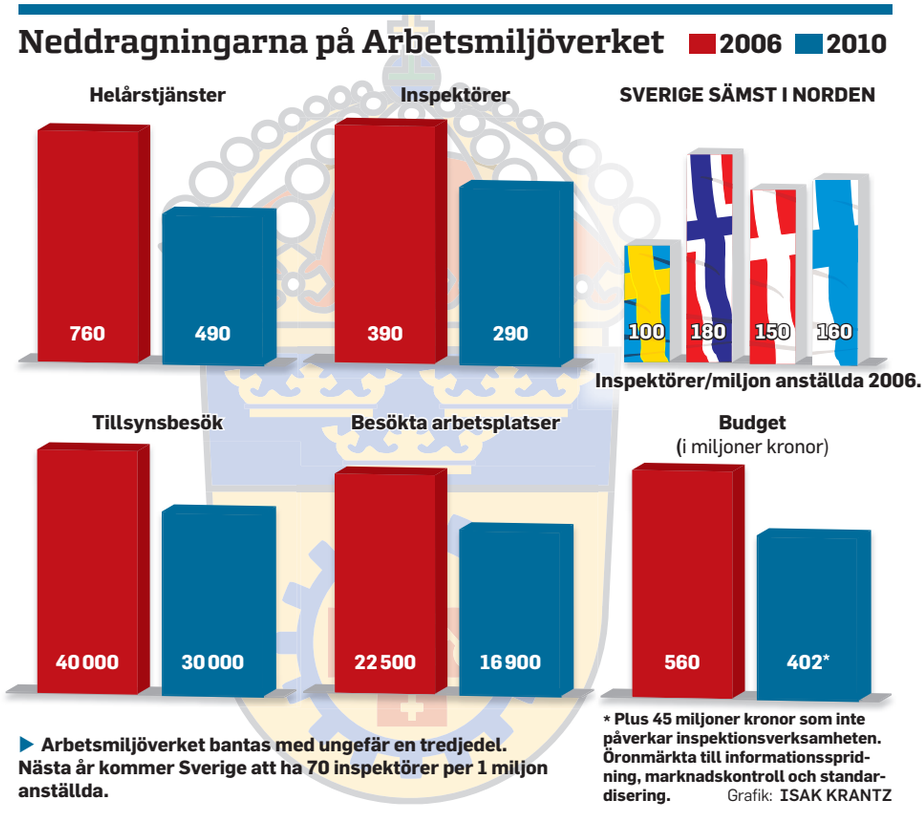
Enligt forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap har en konsekvens av nedläggningen av Arbetslivsinstitutet blivit att hälften av de anställda forskarna inte längre arbetar inom området.

– I dag är det svårare att få tag i kunskap och veta vilken forskning som pågår. Vi måste försöka ändra vårt arbetssätt för att få tillgång till den senaste kunskapen, säger Mikael Sjöberg.

MIKAEL FÄRNBO

374 **personer deltog i LO:s arbetsmiljöutbildningar 2007. Året innan var det 1146 deltagare.**

Neddragningarna på Arbetsmiljöverket

▶ **Arbetsmiljöverket bantas med ungefär en tredjedel. Nästa år kommer Sverige att ha 70 inspektörer per 1 miljon anställda.**

*** Plus 45 miljoner kronor som inte påverkar inspektionsverksamheten. Öronmärkta till informationsspridning, marknadskontroll och standardisering.** Grafik: **ISAK KRANTZ**

1. Är besparingarna på Arbetsmiljöverket rimliga?

– Nej, det behövs mer resurser och fler inspektörer som kan ställa krav. Det är underligt att det enda regeringen tror ska hjälpa är mer information. Inspektörerna måste bli **tuffare mot arbetsgivare** som inte infört systematiskt arbetsmiljöarbete och som jagar kostnader genom att bryta mot lagstiftningen.

– Regeringen satsar nu totalt 125 miljoner under tre år på att förstärka Arbetsmiljöverket, bland annat genom att **förbättra dess informations- och kunskapsinsatser**. Verket ska i detta sammanhang liksom i tillsynsarbetet **fokusera på arbetsplatser med störst risk**. De besparingar som redan genomförts gjordes för att möjliggöra regeringens jobbpolitik och minska utanförskapet.

2. Har Sverige tillräckligt många arbetsmiljöinspektörer?

– Nej, vi har för få. Jag är väldigt orolig för vad det kommer innebära för det långsiktiga arbetsmiljöarbetet på arbetsplatserna. Sverige som varit bra på arbetsmiljöarbete ligger nu långt ned. **Det är skamligt.** Regeringen har på kort tid lyckats med ett systemskifte på arbetsmiljöområdet med färre krav på arbetsgivarna.

– Antalet inspektörer säger inte allt om insatserna på arbetsmiljöområdet. Även andra insatser och verktyg måste uppmärksammas. Vi har över 90 000 skyddsombud och ett tydligt regelverk. I andra länder förekommer knappt systemet med regionala skyddsombud. Det statliga stödet till den verksamheten torde således vara ganska unikt.

3. Hur ska arbetsplatserna bli säkrare i framtiden?

– Det behövs ett trepartssamarbete mellan arbetsmarknadens parter och regeringen på arbetsmiljöområdet. Det bör bland annat innehålla: **nolltolerans mot dödsolyckor**, långsiktig satsning på arbetsmiljöutbildning, arbetslivsforskning, företagshälsovård och bättre arbetsorganisation.

Ulla Lindqvist,
LO:s vice ordförande

– Vår förnyelse av arbetsmiljöpolitiken ämnar att ge den en mer positiv innebörd. Arbetsmiljön ska ses som något som kan utveckla såväl individer som verksamhet och vara **en framgångsfaktor och ett konkurrensmedel**. Vi utreder också styrmedel som tydligare pekar ut verksamheter med god arbetsmiljö. Kombinationen mellan information, tillsyn, straffrätt och andra styrmedel är avgörande för ett bra arbetsmiljöarbete.

Sven Otto Littorin,
arbetsmarknadsminister

DAJAN04-11 10 08-12-12 15.45.29

”Jag har väl sågat sönder handskarna ett par gånger men det har aldrig hänt något värre”, säger Rolf Georgsson, ägare till Sveriges farligaste arbetsplats.
Foto: JONAS LINDSTEDT

”En såg är ett potentiellt mordredskap”

Sveriges farligaste arbetsplats är en liten såg med tre anställda i Östhammar. Arbetsmiljöverket ger företaget sämst betyg av landets 330 002 arbetsställen.
– Det är ju inte så upplyftande, säger ägaren Rolf Georgsson.

Vintern har kommit till norra Uppland och snön har packats hård på taken i det gamla brukssamhället Österbybruk. I den nedlagda stålsmedjan har Rolf Georgsson ett litet sågverk och en järn- och byggvaruhandel.

Vi anländer samtidigt med ett par lettiska hantverkare. De är där för att köpa bräder. Vi är där för att leverera dåliga nyheter. Från Arbetsmiljöverkets databas SARA har vi plockat ut uppgifter om arbetsmiljön på Sveriges samtliga arbetsplatser. Österbybruks Såg får sämst betyg av alla.

– Jag försöker ha säkerhet i tankarna jämt. Men en såg är ett potentiellt mordredskap i sig. Det är ju svårt att göra något åt, säger Rolf Georgsson när vi berättar nyheten.

– Alternativet vore att inte använda små sågar alls. Men de tusentals sågar som finns runt om landet har ju en viss betydelse, säger han.

Förra våren skedde en svår olycka på sågen. En lantbrukare från trakten skadades mycket allvarligt när han och Rolf skulle såga upp en ovanligt grov stock. Mannen fastnade med armen i stocken och drogs in till klingan.

De är där för att köpa bräder. Vi är där för att leverera dåliga nyheter.

– Jag fallerade i att ge instruktioner. Det är lätt hänt att man tar det för självklart och tror att alla förstår hur man ska göra, säger Rolf Georgsson.

Efter olyckan krävde Arbetsmiljöverket att en rad säkerhetsbrister skulle åtgärdas. Vid en uppföljning ett halvår senare visade det sig dock att många brister återstod. Sågen belades med förbud och hot om böter. Sent omsider åtgärdades bristerna och ärendet är numera nedlagt.

Trots olyckan har företaget inte satt igång med något systematiskt arbetsmiljöarbete. Rolf Georgsson tycker inte det är nödvändigt.

– I så här små verksamheter passar inte den typen av skyddsronder och liknande. Det blir ju löjligt om vi som är här, varje dag, år ut och år in, ska gå runt och titta. Vi vet ju precis hur det ser ut, säger han.

Kraven på säkerhet har blivit smått absurda, tycker Rolf Georgsson. Hade en motorsåg konstruerats i dag hade den aldrig fått se dagens ljus, menar han. Inte heller bilen.

– När allt kommer omkring är det farligare för mig att köra till och från arbetet än att stå och jobba. Men ingen vill förbjuda bilen, säger han.

MIKAEL FÄRNBO

Läs mer om ditt förbunds arbetsplatser på sidan 36.

SÅ GJORDES UNDERSÖKNINGEN

▶ **Arbetsmiljöverket har** skapat databasen SARA för att lättare identifiera de företag som bör prioriteras i tillsynsarbetet. Varje arbetsställe i Sverige har fått poäng i nio olika kategorier.

▶ **I DA:s körning** har vi skalat bort branschfakta (bland annat sjukpenning och antalet arbetsskador i branschen). Vi har endast tagit med de kategorier företaget själv har kunnat påverka: arbetsskador, säkerhetsbrister på arbetsplatsen och graden av systematiskt arbetsmiljöarbete.

Hur farlig är din arbetsplats?
330 002 företag finns rankade på da.se
DAGENS ARBETE

DAJAN04-11 11 08-12-12 15.45.38